

K najnovšej libertariánskej polemike o evikcionizme

Turčan, M.*

TURČAN, M.: K najnovšej libertariánskej polemike o evikcionizme. *Právny obzor*, 104, 2021, č. 1, s. 54 – 65.

On the Latest Libertarian Controversy about Evictionism. The paper deals with the libertarian conception of evictionism, as formulated by Walter Block, and its latest critique by Kerry Baldwin. Both base their views on the value of private property, which includes body ownership, and both are opposed to current abortion practices. However, they differ in the question of the admissibility of the fatal „eviction“ of the fetus from the mother’s body. In the paper the author critically analyzes their arguments and concludes that, from the perspective of Rothbardian libertarianism, Block’s conception is basically more persuasive, but only if it is slightly modified.

Key words: abortion, right to life, ownership, negative rights, liberty

Úvod

Evikcionizmus je jednou z teórií, ktoré sa dnes pokúšajú o spoločensky spravodlivé riešenie otázky umelého prerušenia tehotenstva.¹ Oproti tradičným pozíciám pro-life a pro-choice striktné nefavorizuje ani právo plodu² na život, ani právo ženy na súkromie, ale snaží sa obe istým spôsobom vybalansovať. Vďaka tomu ho možno označiť za akúsi „stredovú pozíciu“.

Ide o libertariánsku koncepciu, ktorú, vychádzajúc z myšlienok Johna Locka a Murraya Rothbarda, sformuloval Walter Block, profesor ekonómie na Loyola University v New Orleans.³ Pred niekoľkými rokmi prebehala medzi Blockom a niektorými ďalšími libertariánmi, pomerne vitálna diskusia o (ne)presvedčivosti tejto teórie z hľadiska libertariánizmu.⁴ Následne táto diskusia na čas utíchla, no minulý rok ju novým spôsobom oživila libertariánska filozofka Kerry Baldwinová.⁵

* Doc. JUDr. Mgr. Martin Turčan, PhD., Katedra teórie práva a sociálnych vied, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave.

¹ Otázka umelého prerušenia tehotenstva patrí, samozrejme, medzi „večné témy“. V kontexte hodnotenia právnoaplikačnej praxe v ČR pozri k tejto problematike z relatívne novších prác napríklad príspevok Jakuba Valca z r. 2016 (VALC, J. Má opravdu „každý“ právo na život? In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016 (roč. 24), č. 4, s. 597 – 605), i jeho celkom novú dizertáciu, v ktorej sa danou problematikou zaoberá komplexnejšie (VALC, J. *Rekonstrukce práva na život v kontextu vývoje genetických technologií (filozoficko-právní analýza problému)*. Brno : Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2020, 237 s.).

² V tomto príspevku nebudem rozlišovať medzi pojmami *zygóta*, *embryo* a *plod*. Budem zjednodušujúco používať len pojem *plod*, ktorý z praktických dôvodov vzťahnem na všetky tieto významy.

³ Prvý raz danú koncepciu Block načrtnol už v r. 1977 (BLOCK, W. E. Toward a Libertarian Theory of Abortion. In *The Libertarian Forum*, 1977 (roč. 10), č. 9, s. 6 – 8). Pozornosť jej však bola venovaná v zásade až v tomto tisícročí. Block k téme evikcionizmu publikoval viacero článkov [pozri napríklad: BLOCK, W. E. Toward a Libertarian Theory of Evictionism. In *Journal of Family and Economic Issues*, 2014 ([roč. 35), s. 290 – 294].

⁴ Šlo najmä o námietky Jakuba Wiśniewskeho (pozri napríklad: WIŚNIEWSKI, J. B. Abortion, Libertarianism, and Evictionism: A Last Word. In *Libertarian Papers*, 2013 (roč. 5), č. 1, s. 153 – 162). K polemike sa neskôr pridal Timothy Grisillo [pozri: GRISILLO, T. Block versus Wiśniewski: Not Over Yet, In *Reason Papers*, 2015 (roč. 37), č. 2, s. 76 – 78].

⁵ *Reason TV*: „What’s The Correct Libertarian Position on Abortion? A Soho Forum Debate,“ online: https://www.youtube.com/watch?v=OKU_xutF-eQ [07-09-2020]. Block skonštatoval, že jej námietky sú rozhodne hodné pozornosti.

V tomto príspevku sa zameriam na analýzu polemiky medzi Blockom a Baldwinovou. Najskôr stručne popíšem Blockovu koncepciu evikcionizmu (ktorá je zrejme nejednému čitateľovi úplne neznáma) a následne si všimnem Baldwinovej námietky. Argumenty oboch kriticky preskúmam, pričom metóda môjho skúmania bude spočívať v posudzovaní logickej konzistentnosti jednotlivých tvrdení, ako aj v posudzovaní ich súladu so základnými ideovými východiskami rothbardovského libertarianizmu (pôjde teda v podstate o kritiku „zvnútra“).⁶ Svoje zistenia zhrniem v závere.

Blockova koncepcia evikcionizmu

Evikcionistická teória Waltera Blocka je relatívne jednoduchá. Block vychádza z lockovskej myšlienky seba-vlastnenia, teda z tézy, že každý človek je majiteľom samého seba. Túto predstavu v 20. storočí hlbšie rozvinul Blockov veľký vzor, M. N. Rothbard, ktorý sformuloval teóriu anarcho-kapitalizmu (ktorú predstavil najmä v diele *Etika slobody*).⁷ Anarcho-kapitalisti tvoria krajné krídlo pravicového libertarianizmu. Volajú po úplnom zrušení štátu a veria v principiálnu spravnosť a reálnu dosiahnuteľnosť idey slobodného života bezštátnej spoločnosti, ktorá sa bude spravovať výlučne normami prirodzeného práva (pričom v situácii existencie štátu volajú po jeho postupnom zoštiehľovaní). Základom prirodzeno-právnych noriem je tu už spomínaný pojem súkromného vlastníctva, ktoré anarcho-kapitalisti chápu ako zmiešanie vlastnej práce s vecou nikoho (čo je, samozrejme, koncept rovnako prevzatý od Locka).⁸ Okrem prvotného nadobudnutia možno podľa nich vlastníctvo nadobúdať, pochopiteľne, i na základe zmluvného prevodu.⁹

Ako už som uviedol, anarcho-kapitalisti predpokladajú, že človek je vlastníkom svojho tela. Znamená to, že so svojím telom smie nakladať akýmkoľvek spôsobom, pokiaľ nezasahuje do súkromného vlastníctva druhých. Dôraz je kladený na negatívne práva¹⁰ a na tzv. *princípe neagresie*, čo znamená, že každý smie konať to, čo nenaruša nárokovateľné majetkové práva iných.

Na základe týchto predpokladov bol Rothbard v otázke umelého prerušenia tehotenstva zástancom pozície pro-choice. Jeho nasledovník Walter Block však dospel k záveru, že Rothbardov názor je v tomto ohľade mylný a treba ho korigovať. Vytvoril teda koncepciu, ktorej podstatou je myšlienka, že žena ako vlastníčka svojho tela smie plod „vyhostiť“ (odtiaľ názov *evikcionizmus*; z anglického *to evict* = *vyhostiť*), avšak nesmie ho pritom priamo usmrtiť. Dôvodom tohto limitu je práve princíp neagresie. Block totiž predpokladá, že plod je ľudská bytosť (z tohto hľadiska vlastne súhlasí s proponentmi

⁶ Hoci osobne sa za rothbardiána nepovažujem.

⁷ V našom, resp. nám blízkom, jazykovom prostredí pozri preklad daného diela do češtiny: ROTHBARD, M. N. *Etika Svobody*. Praha : Liberální institut, 2009, 336 s.

⁸ LOCKE, J. *Two Treatises of Government*. Londýn : Thomas Tegg and Co., 1823, s. 116.

⁹ Pričom pod vlastníctvom rozumejú nielen práva k veciam, ktoré človek drží, užíva a ktorými disponuje, ale aj k tomu, na čo má človek právo z nájomnej zmluvy, pracovnej zmluvy či akejkoľvek inej zmluvy.

¹⁰ K pojmu negatívnych práv pozri napríklad: BERLIN, I. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha : Prostor, 1999, s. 213 a n.

pozície pro-life), bytosť, ktorá tiež disponuje negatívnym právom nebyť usmrtený. Keďže však plod „nevlastní“ matkino telo, ale je v ňom len „na návšteve,“ vlastníčka má právo kedykoľvek ho zo svojho tela „vyhostiť“ ako nežiaducu osobu (ako „votrelca“, ktorý viac „nie je vítaný“).

Ak to žena spraví v prvom trimestri, plod po akokoľvek šetrnom medicínskom vyňatí z jej tela, samozrejme, zomrie. Zatiaľ neexistuje inkubátor, ktorý by takýto organizmus udržal pri živote (z tohto hľadiska sa teda Block ponáša na pro-choicera). Plod však v tomto prípade nebude *zabitý*, iba ho *nechajú umrieť* (zaživa ho vyberú z tela matky a on až následne zomrie).

Táto skutočnosť je podľa Blocka zásadne dôležitá. Evikcionizmus vďaka nej nepripúšťa metódy, ktoré sa dnes bežne používajú pri umelom prerušení tehotenstva (ako je napr. kyretáž), pretože pri nich dochádza k priamemu spôsobeniu smrti plodu (smrť plodu je tu dokonca výslovne želaná). Z hľadiska evikcionizmu je akceptovateľná len predvídaná, no nechcená smrť plodu, ktorý sa ocitne v prostredí, na ktoré zatiaľ, žiaľ, nie je uspôsobený.

Block je teda vlastne v jadre pro-liferom, akurát vzhľadom na radikálny libertariánsky dôraz na zvrchovanosť idey súkromného vlastníctva a koncept negatívnych práv, je v praktických dôsledkoch akoby pro-choicerom (i keď výrazne reštriktívnym, keďže odmieta bežné interrupčné techniky). V rámci svojich libertariánskych východísk striktné rozlišuje medzi zabitím a nechaním zomrieť, pričom zabitie chápe ako aktívne spôsobe- nie smrti, nechanie zomrieť ako pasívne (ide „len“ o nezachránenie). Podľa Blocka totiž neexistuje žiadne právo na aktívnu pomoc (záchranu), pretože by šlo o pozitívne oprávnenie, a libertariáni v legitimitu pozitívnych práv neveria. Uznávajú len negatívne práva – právo na neublížovanie, resp. na nenarúšanie súkromného vlastníctva. Nikto teda nemôže byť spoločnosťou nútený pomôcť bližnému. Každý môže byť len nútený, aby nikomu aktívne neublížoval zásahom do jeho súkromnej sféry.¹¹

¹¹ Block v daných súvislostiach uvádza príklad stroskotanca na mori, ktorý podľa neho nemá právo (nárok) žiadať, aby bol vzatý do lode, ktorá sa pri ňom objaví. Môže len prosiť, aby ho na loď vzali, pričom rozhodnutie, či mu bude alebo nebude umožnené do lode nastúpiť, je na jej majiteľovi, resp. na tom, kto má k nej aktuálne majetkové právo. Ak by stroskotanec do lode vliezol bez povolenia, smie byť po neuposúchnutí výzvy na jej opustenie vyhodенý do mora. Ak sa po čase v mori utopí (pretože už nebude viac vládaf plávať), nebol *zabitý*, len ho *nechali zomrieť* (čo znamená, že princíp neagresie ostal dodržaný, pretože obrana proti agresorovi nie je agresiou). Ak by ho však priamo na lodi zabili a jeho mŕtve telo hodili do mora, došlo by k porušeniu princípu neagresie, hoci konečný výsledok by bol v oboch prípadoch rovnaký. (*Patterson in Pursuit*: „Ep. 93 – Abortion, Natural Rights, and Evictionism | Dr. Walter Block“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=W5ECeLv8BBU> [07-09-2020]). Tento príklad Block v podstate preberá od Rothbarda; pozri: ROTHBARD, M. N. *Etika Svobody*. Praha : Liberální institut, 2009, s. 198 – 200). Konzekvcionalisti by v týchto dvoch situáciách, samozrejme, morálne relevantný rozdiel nevideli. (K tejto problematike pozri napríklad: ČERNÝ, D. *Princip dvojího účinku: zabíjení v mezích morálky*. Praha : Academia, 2016). Blockova koncepcia však nie je konzekvcionalistická, ale deontologická. Vychádza z idey prirodzeného zákona a nárokovateľných negatívnych majetkových práv, nie z kalkulu spoločenského úžitku či iného „dôsledkového“ kritéria. Podotýkam pritom, že nejde o individuálno-etickú teóriu. Block žiadnemu majiteľovi lode neradí, aby stroskotanca vyhodil z člna, ani tehotnú ženu nenabáda, aby plod „vyhostila“ zo svojho tela. Netvrdí, že takéto konanie je morálne správne či akceptovateľné. Ide o sociálno-etickú teóriu (resp. o súčasť určitej sociálnoetickej teórie), čiže o koncepciu, ktorá sa venuje len otázke spravodlivosti v spoločnosti, nie v osobnom živote jednotlivcov. Block teda tvrdí iba toľko, že by bolo nespravodlivé nútiť majiteľa lode, aby do nej stroskotanca vzal, rovnako ako

„Vyhostenie“ plodu v prvom trimestri dnes, pochopiteľne, znamená pre plod istú smrť (hoci nezamýšľanú, iba predvídanú smrť). Block však tvrdí, že vzhľadom na vedecko-technický pokrok možno predpokladať, že v budúcnosti budú vyvinuté inkubátory, v ktorých bude možné zaistiť prežitie i takýchto „prvotrimestrálnych“ detí. Počíta dokonca s tým, že budú vyvinuté umelé maternice, v ktorých bude možné zabezpečiť úplný vývin človeka od momentu počatia. Evikcionizmus teda podľa Blocka v budúcnosti povedie k záchrane veľkého množstva detí, ktoré sú dnes umelo potrúpané.¹²

Tieto pomyselné (kladné) dôsledky evikcionizmu *pro futuro* sú však len Blockovým podporným argumentom, nie sú ťažiskovým ospravedlnením jeho teórie. Striktne vzaté, podľa Blocka nezáleží na tom, aké praktické dôsledky má evikcionizmus dnes, a aké bude mať v budúcnosti. Ako som totiž uviedol, evikcionizmus nie je koncekvencialistickou, ale deontologickou teóriou. Ide o otázku princípov. Block nazýva evikcionizmus aj *zásadovým kompromisom* (*principled compromise*), ktorý z oboch krajných pozícií (pro-life a pro-choice) vyberá ťažiskové princípy (ktorými sú právo na život a právo na súkromie) a tieto vyvažuje vo svetle rothbardovského chápania pojmu súkromného vlastníctva a konceptu negatívnych individuálnych prirodzených práv.

Baldwinovej kritika

Evikcionizmus je kritizovaný zo strany pro-liferov i pro-choicerov, a to, samozrejme, aj „z vlastných“, libertariánskych radov. Libertariánsky autor Jakub Wiśniewski napríklad voči evikcionizmu prednedávnom argumentoval, že žiadny vlastník nemôže vyhostiť iného do potenciálne smrteľných podmienok, pretože by šlo o porušenie princípu neagresie.¹³ Block na Wiśniewskeho námietky reagoval niekoľkými článkami v časopise *Libertarian Papers*.¹⁴

Najnovšie prišla s kritikou evikcionizmu Kerry Baldwinová, ktorá argumentuje na základe pojmu *narušiteľa* či *votrelca* (angl. *trespasser*). Tento pojem je podľa nej v hodnotení evikcionizmu kľúčový. Sám Block nim označuje nežiaduci plod. Baldwinová tvrdí, že plod nemôže byť „votrelcom“, pretože neprekročil žiadnu priestorovú hranicu, cez ktorú by vnikol na ženin majetok, teda do jej tela. Plod predsa neprichádza do matkinho by bolo nespravodlivé nútiť tehotnú ženu, aby svoj plod donosila, pretože by tým došlo k násiliu voči ich slobode voľne nakladať so svojím vlastníctvom (a to bez ohľadu na to, ako veľmi nemorálne, a to *objektívne* nemorálne, by ich konanie bolo na individuálnoetickej úrovni, kde ich musí súdiť vlastné svedomie, Boh alebo nejaká iná inštitúcia, nie spoločnosť svojimi donucovacími opatreniami).

¹² *Patterson in Pursuit*: „Ep. 93 – Abortion, Natural Rights, and Evictionism | Dr. Walter Block“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=W5ECeLv8BBU> [07-09-2020]. Malo by však podľa neho ísť o súkromné dobrovoľné aktivity tých, čo budú chcieť takúto starostlivosť zabezpečiť. Block v ideálnom prípade nepočíta so štátom, v neideálnom prípade počíta s čo najmenším štátom. Ideu evikcionizmu každopádne navrhuje implementovať už do súčasnej legislatívy.

¹³ WIŚNIEWSKI, J. B. A Critique of Block on Abortion and Child Abandonment. In *Libertarian Papers*, 2010 (roč. 2), čl. č. 16, s. 1 – 4; WIŚNIEWSKI, J. B. Rejoinder to Block’s Defense of Evictionism. In *Libertarian Papers*, 2010 (roč. 2), čl. č. 37, s. 1 – 7.

¹⁴ K Blockovej reakcii pozri napríklad: BLOCK, W. E. Response to Wisniewski on Abortion, Round Two. In *Libertarian Papers*, 2011 (roč. 3), čl. č. 4, s. 1 – 10; BLOCK, W. E. Response to Wisniewski on Abortion, Round Three. In *Libertarian Papers*, 2011 (roč. 3), čl. č. 37, s. 1 – 6.

organizmu zvonku, on v ňom priamo vzniká. Buď teda vznikne *vnútri* matky, alebo nevznikne vôbec.

Ak však plod nie je „votrelcom“, nemožno s ním ako s „votrelcom“ zaobchádzať. Nemožno ho teda z tela svojvoľne „vyhostiť“.

Žiada sa dodať, že ani podľa Baldwinovej nie je matka povinná nosiť plod vo svojom vnútri až do dňa pôrodu. Tvrdí, že matkina povinnosť je obmedzená na čas, kým plod nie je schopný prežiť mimo jej tela, a to aspoň s umelou pomocou. Po tomto čase má podľa Baldwinovej matka právo plod „vyhostiť“,¹⁵ musí však zabezpečiť jeho prežitie (v inkubátore).¹⁶ Baldwinová argumentuje, že tehotenstvo predstavuje unikátny vzťah medzi matkou a jej plodom, ktorého súčasťou je aj prirodzený záväzok matky postarať sa o svoje dieťa. Tento záväzok je daný prirodzenými biologickými procesmi oboch organizmov.¹⁷ Baldwinová odmieta, že by šlo o také právo plodu na zaopatrenie, ktoré by bolo v rozpore s libertariánskymi hodnotami a princípmi. Záväzok matky postarať sa o nového „majiteľa samého seba“ (self-owner), ktorý v nej vznikol, je podľa Baldwinovej prirodzenoprávnym záväzkom, a to vzhľadom na skutočnosť, že je plne v súlade s prirodzenými (biologickými) procesmi jej tela i tela plodu. Musí byť teda uznaný ako legitímny.

Svoju argumentáciu Baldwinová podopiera aj tvrdením, že ak by mala žena prirodzené právo „vyhostiť“ plod kedykoľvek zo svojho tela, ako tvrdí Block, potom by každý z nás existoval len vďaka altruizmu svojej matky a naše práva by boli kontingentné, nie absolútne (záviseli by od rozhodnutia inej osoby, nie výlučne od našej prirodzenosti ako ľudských bytostí). Podľa Baldwinovej by šlo o matriarchát, nie o libertariánizmus. Zdôrazňuje, že v blockovskej logike platí, že každý z nás je principiálne počatý ako „votrelca a kriminálnik“ (trespasser and criminal),¹⁸ ktorý je napokon donosený len vďaka matkinmu dobrovoľnému postoju. Ak nám však naše práva patria nie preto, že sa tak rozhodla naša matka, ale výlučne preto, že sme ľudskými bytosťami, „vlastníkmi samých seba“, a ak existujeme ako ľudské bytosti, „vlastníci samých seba“, od momentu počatia, potom v tomto prvom momente našej existencie nemôžeme byť v žiadnom prípade označení za „votrelcov“ či „kriminálnikov“, pretože inak by naša existencia bola už vo svojom najranejšom štádiu nelegitímna (keďže prirodzeným spôsobom nemôžeme vzniknúť inak ako v tele matky, a to bez jej vedomia; samotné počatie je totiž mimovoľný biologický proces, hoci je pôvodne iniciovaný vôľovým aktom pohlavného styku).

¹⁵ Pričom na označenie vyhostenia nepoužíva termín *eviction*, ale *emancipation*. Svoju teóriu na základe toho nazýva *teóriou emancipácie*.

¹⁶ Baldwinová teda vlastne nekritizuje evikcionizmus *en bloc*, ale len určitý jeho aspekt. Tým však prakticky z evikcionizmu robí čistú pro-life teóriu (jednu z libertariánskych verzí pro-life).

¹⁷ Podotýka, že matkino telo sa prirodzene správa tak, aby plodu umožnilo vzniknúť a rozvinúť sa, pričom čiastočné prnutie medzi oboma organizmami (ako napríklad zabezpečenie sa zo strany zygóty voči matkinej imunite) chápe ako biologický doklad kontroly plodu nad vlastným telom, ktorá je relatívne nezávislá od tela matky, teda ako doklad skutočnosti, že plod (resp. už zygóta) je „vlastníkom samého seba“ (k tomu pozri napríklad: *Libertarian Christian Institute*: „Ep 64: The Abortion Debate with Kerry Baldwin“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=ASvZ21YQ8H4> [11-09-2020]).

¹⁸ Sú to termíny, ktoré sám Block používa na označenie nežiaduceho plodu.

Ani znásilnenie podľa Baldwinovej nie je skutočnosťou, ktorá by legitimizovala fatálne „vyhostenie“ plodu z tela ženy. Je len dôvodom na uloženie povinnosti násilníkovi kompenzovať ženu spôsobenú ujmu a v prípade „vyhostenia“ životaschopného plodu uhradiť náklady na zabezpečenie jeho prežitia.¹⁹

Diskusia

Je zrejmé, že Baldwinovej argumentácia sa zakladá na odlišnom chápaní pojmu *votrelca*, než s akým pracuje Block. Podľa Blocka na označenie niekoho za votrelca postačuje skutočnosť, že dotýčny sa nachádza na cudzom majetku bez súhlasu vlastníka. Nie je dôležité, ako sa tam ocitol. Pokojne môže ísť o „nevinného votrelca“ (Block explicitne používa pojmy ako „innocent trespasser“, „innocent criminal“). Z nevinoty votrelca však nevyplýva majiteľova povinnosť tolerovať ho na svojom území. Nie je dôležité, či niekoho omámia a preniesú na susedov pozemok, alebo tam príde dobrovoľne. Nie je dôležité ani to, či tam iba vznikne (začne existovať), ako je to v prípade počatia. Dôležité je, že sa nachádza v priestore, na ktorý nemá majetkové právo. To postačuje, aby sme ho označili za votrelca, narušiteľa (trespasser).²⁰ Ak si teda žena neželá, aby sa plod nachádzal v jej vnútri, ide v každom prípade o „votrelca“, „narušiteľa“.

Na základe uvedených námietok Kerry Baldwinovej možno povedať, že ona s takýmto chápaním nesúhlasí z troch dôvodoch:

(1) Prvý dôvod je jazykovoanalytický: Ak je niekto votrelca, narušiteľa, musel prekročiť (priestorovú) hranicu majetku druhého. To zároveň znamená, že musel existovať skôr, než došlo k prekročeniu danej hranice, inak by v pravom zmysle slova nemohol nič „narušiť“, nikam by sa nedokázal „votrieť“ (pretože ešte neexistuje); teda nemohol by byť „narušiteľom“, „votrelcom“.

Tento dôvod znie síce na prvý pohľad relevantne, má však jeden nedostatok: nie je rozhodujúce, aké pojmy budeme pri koncipovaní určitej teórie alebo pri jej obhajobe používať. Rozhodujúce je, aký je celkový zmysel nami komunikovanej myšlienky. Block, ktorý na svojom chápaní pojmu votrelca (trespasser) trvá, sa tohto chápania môže pokojne vzdať a namiesto neho použiť nejaký iný pojem, ktorý lepšie vystihne jeho definíciu (a to tak, aby nenarážala na Baldwinovej jazykovoanalytickú výhradu).

(2) Baldwinovej druhý dôvod je prirodzenoprávny: Baldwinová argumentuje, že matka má prirodzený záväzok postarať sa o svoj plod a že tento záväzok vyplýva z biologických zákonitostí oboch organizmov. Vzťah medzi matkou a plodom je podľa nej

¹⁹ Baldwinová zatiaľ svoje názory neprezentovala písomne. Urobila tak len v živej polemike s Blockom a v poskytnutých rozhovoroch (*Reason TV*: „What’s The Correct Libertarian Position on Abortion? A Soho Forum Debate,“ online: https://www.youtube.com/watch?v=OKU_xutF-eQ [07-09-2020]; CLAIR, M. A Paradigm Shift on Abortion? Kerry Baldwin Makes a Libertarian Case for a New Perspective. In *Lions of Liberty*, online: https://lionsofliberty.com/2020/02/03/26228/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=26228 [09-09-2020]; *Free Man Beyond the Wall Peter R Quinones*: „Episode 357: Kerry Baldwin On Her Abortion Debate With Walter Block“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=NhJ5oDekKsl> [09-09-2020]).

²⁰ V prípade počatia nie je podľa Blocka dôležité ani to, či šlo o dobrovoľný styk alebo o znásilnenie (s čím Baldwinová, ako sme videli, súhlasí, no dospieva k odlišným záverom).

unikátny a nemožno ho prirovnávať k prítomnosti nežiaduceho hosťa v dome ani k inej podobnej situácii, pretože pri ňom ide o otázku prirodzených biologických procesov (aj preto teda plod nemôže byť „votrelcom“).

Tvrdenie, že záväzok matky postarať sa o svoje dieťa vyplýva z prirodzeného práva, pretože vznik nového človeka (zygóty) je mimovoľnou biologickou skutočnosťou,²¹ azda trochu pripomína tomistický *argument zo zneužitia schopnosti*, ktorý je dnes mnohými kritizovaný ako „*smiešny*“,²² a to (aj) pre problém vyvodzovania noriem z faktov.²³ Či už tu však určité paralely existujú alebo nie, Baldwinovej druhý dôvod je v každom prípade náchylný na kritiku za *naturalistický omyl (is – ought fallacy)*. Tento problém síce sám Rothbard odmieta brať príliš vážne²⁴ (a celá jeho koncepcia ním v zásade trpí), takže by sme mohli uvažovať, že z hľadiska rothbardovského libertarianizmu nie je táto výhrada podstatná, avšak otázkou je, či Baldwinová v poukaze na prirodzené (biologické) procesy vo svojej koncepcii tento problém ešte viac neprehľbuje. Predsa len sa javí trochu iné kritizovať prizmou naturalistického omylu premyslené teórie prirodzeného zákona vychádzajúce z nejakej prepracovanej koncepcie praktického rozumu a kritizovať ňou holé vyvodzovanie morálneho záväzku z biologických zákonitostí ľudského tela.

(3) Baldwinová pridáva tretí dôvod, ktorý má oba predchádzajúce dôvody doplniť a podporiť. Je ním argument z absolútnej povahy prirodzených (majetkových) práv človeka. Tvrdí, že ak Blockovu teóriu dotiahneme do dôsledkov, prídeme k záveru, že naše právo na seba-vlastnenie nie je absolútne, ale kontingentné. Teda, že neexistuje nutne ako právo ľudskej bytosti vyplývajúce z jej prirodzenosti, ale že existuje len náhodne, okrem iného aj ako výsledok vôle rodiča. Evikcionizmus totiž podľa nej implikuje, že naše práva sú závislé od rozhodnutia matky (mimo tela ktorej, aspoň v určitom štádiu, nedokážeme existovať).²⁵ Keďže pri samom momente počatia absentuje súhlas matky s našou prítomnosťou v jej tele (pretože žena nikdy okamžite nevie, že počala), každý z nás podľa blockovskej logiky vzniká ako „votrelca a kriminálnik“.

Aj toto tvrdenie, ak Baldwinovú správne interpretujem, je však problematické. Block totiž na svoju koncepciu nepotrebuje explicitný súhlas ženy s prítomnosťou plodu v jej tele. Postačuje mu konkludentný resp. hypotetický súhlas – t. j. kým sa žena nerozhodne plod z tela „vyhostiť“, nejde o „votrelca“ ani o „kriminálnika“, ale o „vítaného hosťa“.²⁶ Ak žena nechce byť tehotná, a povedzme, že jej zlyhá antikoncepcia, domnievam sa, že v blockovskej logike možno dokonca predpokladať aj to, že plod je „votrelcom“ už od momentu počatia. Nejde však o to, že by jeho vznik bol aktom, ktorým plod porušuje

²¹ Pričom Baldwinová podotýka, že telo matky sa prirodzene správa tak, aby plod v zásade uvítalo, nie aby ho vypudilo ako „votrelca“.

²² A to aj z radov niektorých súčasných zástancov filozofie Tomáša Akvinského, ktorí odmietajú tvrdenie, že by Tomáš tento argument použil (pozri napríklad: FINNIS, J. M. *Prírodný zákon a prirodzené práva*. Bratislava : Kalligram, 2019, s. 97 a 646).

²³ No existujú aj jeho zástancovia (pozri napríklad: FESER, E. In *Defense of the Perverted Faculty Argument*. In *Neo-Scholastic Essays*. South Bend : St. Augustine's Press, 2015, s. 378 – 415).

²⁴ ROTHBARD, M. N. *Etika Svobody*. Praha: Liberální institut, 2009, s. 61 – 63.

²⁵ V prípade umelého oplodnenia by malo v duchu Baldwinovej námietok rovnako platiť, že majiteľ „skúmavky“ nemá právo z nej zygótu svojvoľne vyliat; otázka umelého oplodnenia však teraz nie je podstatná.

²⁶ Čo Block napokon v danej diskusii aj výslovne uvádza.

práva ženy (plod sa predsa sám nestvoril). Povedané právnickým jazykom, ide skôr o *protiprávny stav*,²⁷ ktorý nemá s aktivitou plodu nič spoločné, ale súvisí s jeho holým bytím v tele ženy; ide o mimovôľovú skutočnosť spojenú s objektívnou zodpovednosťou. Z hľadiska rothbardovského libertarianizmu Baldwinová nemá pravdu ani v tvrdení, že evikcionizmus vedie k záveru o kontingentnej, a nie absolútnej, povahe našich práv. Block predsa zdôrazňuje, že plod má od momentu počatia absolútne negatívne právo nebyť zabitý (nemá akurát právo byť tolerovaný „na cudzom území“, pretože by šlo o pozitívne právo, resp. o právo porušujúce slobodu vlastníctva). Ani Baldwinovej tretí dôvod sa teda nejaví ako presvedčivý.

Zdá sa, že Baldwinovej argumenty nestačia na usvedčenie Blocka z logickej chyby ani z inkohencie s rothbardovským libertarianizmom. Ba čo viac, Block má priestor kritizovať Baldwinovú za presadzovanie pozitívneho práva plodu na život, resp. pozitívneho záväzku matky vyživovať plod vo svojom tele.²⁸

Práve v tomto bode však možno, podľa môjho názoru, uvažovať o určitom obrate. Ten spočíva v skutočnosti, že Block už dlhodobo tvrdí (a vyslovuje to aj v polemike s Baldwinovou), že žena smie plod z tela „vyhostiť“ len za podmienky, že tento zámer najskôr oznámi svojmu okoliu. Táto „oznamovacia povinnosť“ ženy podľa Blocka nepredstavuje jej pozitívny záväzok (inak by sa Block dostal do rozporu so fundamentálnou libertariánskou ideou uznávania výlučne negatívnych práv a negatívnych záväzkov). Block tvrdí, že treba uplatniť analógiu s osídľovaním územia, ktoré už podľa Johna Locka nikto nemá právo obsadiť tak, že si vykolíkuje pozemok v tvare koláča s dierou uprostred, pretože vnútorné „územie nikoho“ by ostalo nekolonizovateľné a druhým ľuďom by bolo bránené v ich negatívnom práve na slobodu osídľovania (v práve nadobudnúť vlastníctvo prvotnou okupáciou k danému „územiu nikoho“ uprostred). Podľa Blocka sú rodičovské práva analogické práve k slobode osídľovania. Každý rodič, ktorý sa nechce starať o svoje dieťa, musí umožniť iným dospelým ľuďom stať sa jeho adoptívnymi rodičmi. Obdobné podľa Blocka platí o „vyhostení“ plodu. Ak sa matka rozhodne napríklad v siedmom mesiaci „vyhostiť“ svoj plod a zriecť sa ho, musí ostatným jednotlivcom alebo inštitúciám umožniť, aby sa ho ujali (zaplatili za inkubátor atď.), ak tak chcú urobiť, a musí ich preto najskôr upovedomiť o svojom pláne „vyhostenia“ plodu.²⁹

A tu, domnievam sa, môže Baldwinová zaujímavým spôsobom „vrátiť do hry“ dvomi vzájomne prepojenými argumentmi (ktoré som ju, každopádne, dosiaľ nepočul explicitne vysloviť³⁰):

²⁷ FÁBRY, B. – KASINEC, R. – TURČAN, M. *Teória práva*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 185.

²⁸ Pri čom, ako už som uviedol, idea pozitívnych práv a pozitívnych záväzkov je pre libertarianizmus neprijateľná. Za zmienku stojí, že Block túto kritiku v polemike s Baldwinovou aj explicitne vyslovuje, pričom Baldwinová sa bráni už spomínaným kontroverzným tvrdením, že záväzok matky starať sa o plod je prirodzeno-právnym záväzkom a preto nemôže byť nelegitímny (*Reason TV*: „What’s The Correct Libertarian Position on Abortion? A Soho Forum Debate,“ online: https://www.youtube.com/watch?v=OKU_xutF-eQ [07-09-2020]).

²⁹ Pozri napríklad: BLOCK, W. E. *Evictionism is Libertarian; Departurism is Not: Critical Comment on Parr*. In *Libertarian Papers*, 2011 (roč. 3), čl. č. 36, s. 7; BLOCK, W. E. – SMITH, E. – REEL, J. *The natural rights of children*. In *International Journal of Health Policy and Management*, 2014 (roč. 2), č. 2, s. 88 – 89.

³⁰ I keď niečo čiastočne pribúzné naznačila v rozhovore pre *Lions of Liberty*, na ktorý som už odkázal v jednej z predchádzajúcich poznámok pod čiarou.

- (1) Ak povinnosť ženy upovedomiť svoje okolie o pláne „vyhostiť“ plod z vlastného tela podľa Blocka v skutočnosti nie je *pozitívnu* povinnosťou (zodpovedajúcou *pozitívne* právu okolia dozvedieť sa o možnosti adopcie dieťaťa), ale len *negatívnu* povinnosťou (zodpovedajúcou *negatívne* právu okolia nemať bránené v adopcii dieťaťa), potom ňou nie je ani ženina povinnosť „nevyhostiť“ plod, kým nemá aspoň teoretickú šancu prežiť mimo jej tela. V čom je aktívne vykonanie úkonu upovedomenia menej „pozitívne“ než pasívne ponechanie dieťaťa vo svojom tele? V čom je medzi danými záväzkami kvalitatívny rozdiel s ohľadom na ich negatívny verzus pozitívny charakter?
- (2) Ak sa „negatívna“ povinnosť ženy umožniť druhým *postarať sa* o jej dieťa týka oznamovacej povinnosti, na základe akého dôvodu ju máme obmedzovať len na túto povinnosť, a nevzťahovať ju aj na povinnosť „nevyhostiť“ plod skôr, než má aspoň teoretickú šancu prežiť mimo jej tela? Ak predsa plod po príliš včasnom „vyhostení“ umrie, nebude o koho sa starať a záujem druhých adoptovať „voľné dieťa“ tým bude zmarený (žena im tým vlastne v adopcii zabráni).

Na prvý argument by Block mohol reagovať tvrdením, že rozdiel medzi notifikačnou povinnosťou ženy a jej povinnosťou „nevyhostiť“ plod je v skutočnosti veľký, pretože pri tehotenstve nejde len o „ponechanie plodu v tele“, ale aj o aktívnu starostlivosť tehotnej ženy o svoje telo (a tým aj o plod v ňom). Tým by však nevyriešil otázku kvalitatívneho odlišenia oboch povinností, čo do ich negatívneho verzus pozitívneho charakteru. Baldwinová by naopak mohla argumentovať, že ak je oznamovacia povinnosť podľa Blocka negatívnu povinnosťou, a to napriek tomu, že zjavne ide o „pozitívny“ úkon, ktorý musí dotyčná *vykonať* (teda, že ide o *facere*, nie o *omittere* či *pati*),³¹ a ak je negatívnu povinnosťou len z toho dôvodu, že Block uplatňuje analógiu s osídľovaním voľného územia, potom sa dostávame do situácie, v ktorej má pojem negatívnej povinnosti relatívne neostre hranice. Prečo túto neostrosť nevzťahnuť aj na povinnosť matky „nevyhostiť“ plod zo svojho tela príliš zavčasu? Baldwinová by mohla argumentovať, že v sporných situáciách neistoty o negatívnej verzus pozitívnej povahe určitej povinnosti alebo práva by sme mali zohľadniť princíp škody: Plod (ktorý obaja argumentujúci súhlasne pokladajú za ľudskú bytosť), príde stratou života (na základe neistého vyhodnotenia matkinej povinnosti „nevyhostiť“ ho ako pozitívnej) o viac, než bude ženu stáť jeho nosenie do dňa, kým plod nenadobudne schopnosť prežiť mimo jej tela. Dôvody uplatnenia tohto princípu by pritom vôbec nemuseli byť utilitaristické. Mohli by spočívať v skutočnosti, že strata, ktorú plod utrpí, je ireverzibilná a tým v prípade mylného vyhodnotenia danej povinnosti ako pozitívnej aj nekompenzovateľná, zatiaľ čo stratu ženy možno v prípade uznania omylu pri kvalifikovaní danej povinnosti ako negatívnej (ak sa objaví nejaká preukázateľne lepšia teória) neskôr kompenzovať (a idea kompenzácie škôd je pre libertariánov relevantná).

Vo vzťahu k druhému argumentu by zrejme Block odpovedal, že nedostatočná živostaschopnosť plodu je prirodzenou skutočnosťou, za ktorú nikto nemôže (takže záujmom o jeho adopciu sa v prípade „vyhostenia“ v príliš rannom štádiu, žiaľ, nijakým spôsobom nepodarí zachrániť ho). Baldwinová by však mohla oponovať, že predčasnú

³¹ FÁBRY, B. – KASINEC, R. – TURČAN, M. *Teória práva*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 195.

„vyhostenie“ plodu je v prípade analógie s osídľovaním územia podobné situácii zničenia časti územia (napríklad odpálenia časti nikomu nepatriaceho útesu, ktorá sa prepadne do mora, čím sa celková osídľiteľná plocha nad vodou zmenší). Ak majú byť kolonizácia územia a adopcia dieťaťa druhým ľuďom umožnené, potom činy, ktoré majú za svoj nevyhnutný následok ich zánik, musia byť nelegitímne.

Baldwinová sa okolo dôvodu tohto druhu čiastočne pohybuje v jednom z rozhorov, ktorý nedávno poskytla, argumentuje tu však trochu inak – evikcionizmus kritizuje za ambivalentnosť. Odkazuje na jeden Blockov článok, v ktorom Block uvádza, že v záujme umožnenia iným postarať sa o plod, by žena mala pred jeho „vyhostením“ vykonať *všetko, čo je v ľudských silách*, aby plod prežil a mohol byť adoptovaný. Baldwinová podotýka, že je veľmi nejasné, čo to znamená (a uvádza, že donosenie dieťaťa spadá tiež pod *všetko, čo je v ľudských silách*). Nie je teda jasné, čo všetko je podľa Blocka žena povinná pred „vyhostením“ plodu urobiť, takže evikcionizmus je ambivalentný. V jej koncepcii to, naopak, jasné je – žena musí plodu poskytnúť „jedlo a prístrešie“ (food and shelter) do času životaschopnosti, nič viac. Takže, na rozdiel od evikcionizmu, jej koncepcia ambivalentnosťou netrpí.³²

Obe pozície, Baldwinovej i Blocka, majú svoje úskalia. Domnievam sa každopádne, že z hľadiska rothbardovského libertarianizmu treba dať za pravdu skôr Blockovi, avšak s tým, že z jeho koncepcie treba vynechať požiadavku oznamovacej povinnosti ženy, ktorá sa chystá „vyhostiť“ svoj plod (či dokonca tvrdenie, že žena musí *urobiť všetko, čo je v jej silách*). Zastávam totiž názor, že analógia s osídľovaním územia tu zlyháva, respektíve že je neuspokojivá, a že takáto notifikačná povinnosť ženy by jednoducho predstavovala jej pozitívny záväzok. Ako taká by bola v rozpore s libertariánskou ideou akceptovania výlučne negatívnych práv a povinností (záväzkov).³³

Ak bude Block na tejto analógii a z nej vyplývajúcich záverov trvať, potom Baldwinovej aj iným libertariánskym zástancom pro-life pozície umožní argumentovať dvomi už uvedenými spôsobmi a koncepciu evikcionizmu, čo do presvedčivosti, oslabí. V prípade, že sa tejto analógii zriekne, bude mať z hľadiska rothbardovského libertarianizmu jednoznačne navrch.³⁴ Ak je však z dôvodu nejakej skrytej nutnosti s ohľadom na celkovú konzistentnosť evikcionizmu notifikačná povinnosť ženy v skutočnosti neodstrániteľnou súčasťou tejto teórie, potom má, podľa môjho názoru, evikcionizmus v konfrontácii s libertariánskym pro-liferstvom značné problémy.³⁵

³² CLAIR, M. A Paradigm Shift on Abortion? Kerry Baldwin Makes a Libertarian Case for a New Perspective. In *Lions of Liberty*, online: https://lionsofliberty.com/2020/02/03/26228/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=26228 [09-09-2020]

³³ Túto analógiu Blockovi dnes niektorí libertariáni explicitne vytykajú (napríklad Daniel Rothchild) a tvrdia, že pri notifikačnej alebo inej obdobnej povinnosti ženy ide o pozitívny záväzok (pozri napríklad: „Walter Block on Starving Babies“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=51RgVSuNBEI> [09-09-2020]).

³⁴ Čo, podotýkam, neznamená, že s takto upravenou koncepciou evikcionizmu osobne ideovo súhlasím.

³⁵ Inou otázkou však je, či samotný rothbardovský libertarianizmus, v ktorého kontexte som v tomto príspevku evikcionizmus i najnovšie námietky proti nemu posudzoval, predstavuje dostatočne rozumnú teóriu, ktorá je hodná nasledovania. K výhradám k absolutizácii princípu neagresie v libertarianizme pozri napríklad: ZWOLINSKI, M. Six Reasons Libertarians Should Reject the Non-Aggression Principle, online: <https://www.libertarianism.org/blog/six-reasons-libertarians-should-reject-non-aggression-principle> [10-09-2020].

Záver

V príspevku som sa venoval aktuálnej polemike medzi dvomi libertariánmi (anarcho-kapitalistami), Walterom Blockom a Kerry Baldwinovou, o otázke umelého prerušenia tehotenstva, konkrétne o Blockovej teórii evikcionizmu. Oba odmietajú súčasné interrupčné praktiky, no líšia sa v otázke možnosti „nechať plod zomrieť“ mimo matkinho tela. Zatiaľ čo Baldwinová je v podstate klasická pro-liferka (s určitými libertariánskymi špecifikami spočívajúcimi v uznávaní idey vlastníctva tela), Block, ktorý je síce srdcom tiež pro-lifer, považuje za nutné umožniť žene „vyhostiť“ plod zo svojho tela, a to bez ohľadu na jeho životaschopnosť. K tomuto postojú ho vedie dôsledné doľahovanie rorthbardovských ideí, ktoré Baldwinová čiastočne limituje svojou interpretáciou o prirodzenoprávnej povahe vzťahu medzi matkou a plodom.

Predstavil som argumenty oboch strán a podrobil som ich kritike. Ukázal som, že Baldwinovej námietky majú nedostatky a že Blockova koncepcia je z hľadiska rorthbardovského libertarianizmu v zásade presvedčivejšia. Platí to však len za predpokladu, že Block sa vzdá svojho pohľadu na údajne negatívny charakter záväzku ženy upovedomiť svoje okolie o plánovanom „vyhostení“ plodu a že túto povinnosť nebude postulovať. V opačnom prípade sa Baldwinovej otvára možnosť argumentovať legitímnosťou záväzku matky nosiť plod v svojom tele aspoň do času jeho relatívnej životaschopnosti, čo je, samozrejme, idea, ktorá je s Blockovou originálnou koncepciou evikcionizmu nekompatibilná. Dospel som k záveru, že argumenty, ktoré Baldwinová v polemike s Blockom prezentuje, sa síce z libertariánskeho hľadiska javia ako nepresvedčivé, avšak z danej perspektívy možno jej pozíciu podporiť inými argumentmi, ktoré dostávajú priestor práve vďaka Blockovej téze o notifikačnej povinnosti ženy.

Literatúra

- BERLIN, I. Čtyři eseje o svobodě. Praha : Prostor, 1999, 336 s. ISBN 80-7260-004-4
- BLOCK, W. E. Toward a Libertarian Theory of Abortion. In *The Libertarian Forum*, 1977 (roč. 10), č. 9, s. 290 – 294, online: <https://mises.org/library/complete-libertarian-forum-1969-1984> [11-09-2020]
- BLOCK, W. E. Toward a Libertarian Theory of Evictionism. In *Journal of Family and Economic Issues*, 2014 (roč. 35), s. 290 – 294
- BLOCK, W. E. Response to Wisniewski on Abortion, Round Two. In *Libertarian Papers*, 2011 (roč. 3), čl. č. 4, s. 1 – 10, online: https://www.researchgate.net/publication/229007250_Response_to_Wisniewski_on_Abortion_Round_Two [11-09-2020]
- BLOCK, W. E. Response to Wisniewski on Abortion, Round Three. In *Libertarian Papers*, 2011 (roč. 3), čl. č. 37, s. 1 – 6, online: https://www.researchgate.net/publication/339435746_Response_to_Block_on_Abortion_Round_Three [11-09-2020]
- BLOCK, W. E. Evictionism is Libertarian; Departurism is Not: Critical Comment on Parr. In *Libertarian Papers*, 2011 (roč. 3), čl. č. 36, s. 1 – 15, online: https://www.researchgate.net/publication/265103479_EVICTIONISM_IS_LIBERTARIAN_DEPARTURISM_IS_NOT_CRITICAL_COMMENT_ON_PARR [11-09-2020]
- BLOCK, W. E., SMITH, E., REEL, J. The natural rights of children. In *International Journal of Health Policy and Management*, 2014 (roč. 2), č. 2, s. 85 – 89, online: https://www.researchgate.net/publication/260877038_The_Natural_Rights_of_Children [11-09-2020]

- CLAIR, M. A Paradigm Shift on Abortion? Kerry Baldwin Makes a Libertarian Case for a New Perspective. In *Lions of Liberty*, online: https://lionsofliberty.com/2020/02/03/26228/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=26228 [09-09-2020]
- ČERNÝ, D. Princip dvojího účinku: zabíjení v mezích morálky. Praha : Academia, 2016, 233 s. ISBN 978-80-200-2605-7
- FÁBRY, B., KASINEC, R., TURČAN, M. *Teória práva*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, 321 s. ISBN 978-80-571-0127-7
- FESER, E. In Defense of the Perverted Faculty Argument. In *Neo-Scholastic Essays*. South Bend: St. Augustine's Press, 2015, s. 378 – 415. ISBN 978-1-58731-558-9
- FINNIS, J. M. Prirodzený zákon a prirodzené práva. Bratislava: Kalligram, 2019, 709 s. ISBN 978-80-89916-78-8
- GRISILLO, T. Block versus Wiśniewski: Not Over Yet, In *Reason Papers*, 2015 (roč. 37), č. 2, s. 76 – 78, online: https://reasonpapers.com/wp-content/uploads/2016/02/rp_372_7.pdf [11-09-2020]
- LOCKE, J. *Two Treatises of Government*. Londýn: Thomas Tegg and Co., 1823, online: <https://www.yorku.ca/comminel/courses/3025pdf/Locke.pdf> [11-09-2020]
- ROTHBARD, M. N. *Etika Svobody*. Praha : Liberální institut, 2009, 336 s. 978-80-8638-955-4
- VALC, J. Má opravdu „každý“ právo na život? In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016 (roč. 24), č. 4, s. 597 – 605
- VALC, J. Rekonstrukce práva na život v kontextu vývoje genetických technologií (filozoficko-právní analýza problému). Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2020, 237 s.
- WIŚNIEWSKI, J. B. A Critique of Block on Abortion and Child Abandonment. In *Libertarian Papers*, 2010 (roč. 2), čl. č. 16, s. 1 – 4, online: https://www.researchgate.net/publication/242578471_A_Critique_of_Block_on_Abortion_and_Child_Abandonment [11-09-2020]
- WIŚNIEWSKI, J. B. Rejoinder to Block's Defense of Evictionism. In *Libertarian Papers*, 2010 (roč. 2), čl. č. 37, s. 1 – 7, online: <https://mises.org/library/rejoinder-block%E2%80%99s-defense-evictionism> [11-09-2020]
- WIŚNIEWSKI, J. B. Abortion, Libertarianism, and Evictionism: A Last Word. In *Libertarian Papers*, 2013 (roč. 5), č. 1, s. 153 – 162, online: https://www.researchgate.net/publication/339435653_Abortion_Libertarianism_and_Evictionism_A_Last_Word [11-09-2020]
- ZWOLINSKI, M. Six Reasons Libertarians Should Reject the Non-Aggression Principle, online: <https://www.libertarianism.org/blog/six-reasons-libertarians-should-reject-non-aggression-principle> [10-09-2020]
- Free Man Beyond the Wall Peter R Quinones: „Episode 357: Kerry Baldwin On Her Abortion Debate With Walter Block“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=NhJ5oDekKsI> [09-09-2020]
- Libertarian Christian Institute: „Ep 64: The Abortion Debate with Kerry Baldwin“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=ASvZ21YQ8H4> [11-09-2020]
- Patterson in Pursuit*: „Ep. 93 – Abortion, Natural Rights, and Evictionism | Dr. Walter Block“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=W5ECeLv8BBU> [07-09-2020]
- Reason TV*: „What's The Correct Libertarian Position on Abortion? A Soho Forum Debate,“ online: https://www.youtube.com/watch?v=OKU_xutF-eQ [07-09-2020]
- „Walter Block on Starving Babies“, online: <https://www.youtube.com/watch?v=51RgVSuNBEI> [09-09-2020]